

До

Министерство за животна средина и просторно планирање

Предмет

Коментари кон Нацрт-законот за прогласување на дел од Шар Планина за национален парк

Почитувани,

Со голема загриженост ги проследив информациите поврзани со текстот на [Нацрт-законот за прогласување на дел од Шар Планина за национален парк](#) кои во јавноста ги споделија активистички групи што се борат за заштита на животната средина.

Имајќи ја предвид климатската криза;

Имајќи го предвид степенот на уништување на животната средина за профит;

Имајќи ги предвид осиромашувањето, загубата на квалитетот на живот и здравјето како резултат на узурпирањето на природните ресурси за личен интерес на поединци;

Ги поднесувам следниве коментари до вас и очекувам да застанете целосно во заштита на јавниот интерес и да придонесете за изработка на закон со кој ќе се обезбеди полна заштита на еден од ретките последни предели во земјава кој изобилува со издашни извори на чиста, планинска вода.

Најпрво, од вас барам во склад со Архуската конвенција, да осигурате доследно спроведување на процесот во согласност со закон, да обезбедите ефективна вклученост на сите заинтересирани засегнати страни и да спречите консултацијата – како многупати досега – да се одвива само про форма, со недозволиво игнорирање на забелешките и загриженоста на граѓаните и активистите и исклучувањето на нивните издржани забелешки од крајните верзии на актите што влегуваат во сила; но и со катастрофални пропусти во самите законски процедури за усвојување на конкретните акти.

Со отпочнувањето на процесот за консултација по Нацрт-законот, прекршено е Упатството за спроведување на проценката на влијанието на прописот врз животната средина. Во придружната документација на Нацрт-законот на ЕНЕР е објавен и [Нацрт-извештај за проценка на влијанието на овој пропис врз животната средина](#). Истиот не е во согласност со член 12 став (2) од Упатството за спроведување на проценката, каде што се наметнува обврзно разгледување на најмалку три алтернативи на прописот. Нацрт-извештајот содржи само две: алтернатива без и со законот.

Понатаму, Нацрт-законот кој изобилува со законски прекршувања е во дијаметралната спротивност со еден од „клучните приоритети“ на нашата Влада. Закон чија основна цел е да ја заштити природата, а истата ја зонира за потреби на реализација на проекти за мали хидроелектрани – е закон кој озаконува прекршување на закони. **Од приложеното во Нацрт-законот евидентни се прекршувања на матичниот Закон за заштита на природата, непочитување на Националната стратегија за заштита на природата и СОВЖС Извештајот за Националната стратегија за развој на енергетиката. Постои прекршување на следните одредби:**

- Член 4, став (5) *Цели* на Законот за заштита на природата гласи: „спречување на штетните активности на физички и правни лица и нарушувања во природата како последица на

технолошкиот развој и извршување на дејности, односно обезбедување на што поповолни услови за заштита и развој на природата“.

- Член 7 Начела на кои се темели заштитата на природата, став (4) гласи: „Начело на претпазливост - доколку врз основа на современи научни и техничко-технолошки сознанија се заклучи дека одредена активност или вршење на дејност би предизвикала штетни последици за природата ќе се преземат потребните мерки и активности и пред да се добијат научни докази дека штетните последици би можеле да настанат“; став (5) „Начело на превенција - право и обврска на правните и физичките лица е да преземаат мерки и активности за заштита на природата пред да настанат штетните последици“.
- Член 12 од истиот закон гласи: „Забрането е користење на природата на начин кој предизвикува: 1) оштетување или уништување на биолошката и пределската разновидност; 2) деградација на почвата и губење на нејзината плодност; 3) оштетување на површинските или подземните геоморфолошки вредности; 4) загадување и промена на режимот на водата и 5) загадување на воздухот.“
- Член 72 (кој ја дефинира смислата и причината поради која се прогласува национален парк) гласи: став (1) Националниот парк е просторно природно подрачје на копно или вода кое опфаќа еден или повеќе сочувани или незначително изменети екосистеми, со особени повеќекратни природни вредности, кое се воспоставува заради заштита на еколошките процеси, како и на видовите и екосистемските карактеристики комплементарни на подрачјето; став (2) Прогласувањето и заштитата на националниот парк обезбедува основа за зачувување на изворното природно и културно богатство.

Спротивно на законските одредби, со овој Нацрт-закон не се земени предвид фактите за негативното влијание на малите хидроелектрани и препораките изнесени во клучните релевантни студии, стратегии, извештаи за влијание, итн. **Наместо да спречи и превенира – овој закон во својата суштина озаконува изградба на хидроелектрани, односно идна деструкција на паркот кој се прогласува за заштитено подрачје**, иако декларативно во воведниот дел на Нацрт-законот насловен ОЦЕНА НА СОСТОЈБИТЕ ВО ОБЛАСТА ШТО ТРЕБА СЕ УРЕДИ СО ЗАКОН И ПРИЧИНИ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ стои дека „Земајќи ги предвид специфичните природни убавини, богатиот и ендемичен растителен и животински свет, геодиверзитетот, хидролошките карактеристики и пејзажните и пределните вредности, Шар Планина ги исполнува критериумите да биде прогласена за заштитено подрачје од II категорија - Национален парк“.

Според член 93 став (3) од Законот за заштита на природата, зонирањето се утврдува и со самиот закон и со планот за управување. Со ова, преку членовите 7, 8, 9 и 10 од Нацрт-законот се овозможува да се изградат сите 16 мали хидроелектрани (МХЕ-и) од кои дел се моментално само во план, а не и изградени (страници 15 и 253 - 255 од [Студијата за валоризација на Шар Планина](#)).

Како што е изнесено на стр. 15 од Студијата за валоризација на Шар Планина „Фактот дека на Шар Планина досега се изградени, во градба или планирани 70-тина мали хидроелектрани претставува едно од најважните прашања и закана за зачувувањето на природата на планината. Досега, на планината видливи се конструкции поврзани со МХЕ, на 26 локации, од кои во предлог подрачјето за заштита влегуваат 16 локации. Во рамки на предлог подрачјето за заштита, за 8 локации врзани со мали хидроелектрани се склучени договори за концесија, за кои или нема издадено дозвола за градење или сè уште не е започната градбата, а дополнително е планирана изградба на МХЕ објекти на уште 32 локации.“

Досега не е изработена студија за кумулативните влијанија на МХЕ-и врз хидролошкиот потенцијал во сливното подрачје на Шар Планина и не може се точно да се определи нивниот интензитет, особено во подрачјето кое е предмет за идна заштита“.

Дополнително, за мене е огромен проблем што во еден документ што се нарекува Студија за валоризација забележувам контрадикторни ставови во однос на влијанијата на МХЕ-и. Па така на стр. 255 од Студијата, за производството на електрична енергија од вода се вели дека има **несомнен** „позитивен аспект на изградба на малите електрани во смисла на поддршка на енергетскиот систем на земјата и искористување на водниот потенцијал за производство на енергија“. Без оглед на понатамошното изнесување на недостатоците, впечатокот е дека авторите на Студијата ги сметаат МХЕ-и за корисни во извесна смисла, што не може да биде подалеку од вистината.

Хидроелектраните се познати најмалку по несогледливите штети врз биодиверзитетот, продлабочувањето на сиромаштијата и одземањето на основните ресурси за живот и работа на локалното население што е недвосмислено нотирани во национални документи кои се наведени подолу во текстот. И тоа не е единствениот товар што паѓа на граѓаните – со субвенционирањето на производството на енергија од вода преку сметките за струја што ги плаќаме, ние, граѓаните, всушност го амортизираме „ризикот“ на инвеститорите кои воопшто не се загрижени што нè осиромашуваат. Малите хидроелектрани се финансираат преку сметките за струја во форма на повластени тарифи, според Законот за енергетика, односно 6% од парите кои ги плаќаме ние, граѓаните, се наменети за субвенционирање на малите хидроелектрани. Без поттик од субвенциите, 90 отсто од постројките едноставно би биле нерентабилни. Субвенциите го направија бизнисот со малите хидроелектрани многу рентабилен – за градежните фирми, за банките и, веројатно најмногу, за инвеститорите.

Во последните 10 години државата за мали хидроелектрани издвоила 72 милиона евра.

За негативното влијание на малите хидроелектрани врз природата постојат многу експертски анализи и оценки, вклучително и анализите и препораките во клучните стратегии:

- Во Националната стратегија за заштита на природата на стр. 96 во анализата на „Закани и предизвици за хидролошките вредности“, влијанието на малите хидроелектрани, особено кумулативното влијание, се оценува како „Голем степен на закана“;
- Во Извештајот за СОВЖС на Енергетската стратегија се наведува: „Може да се констатира дека според бројот на планирани локации овие инфраструктурни објекти (МХЕЦ) за користење на водите се голема закана за природата. Уште повеќе ако се има предвид дека економските придобивки се многу мали не само за населението, туку и стопанството. Имено, сите мали ХЕЦ се планирани на мали притоки, најчесто во горните делови на нивните сливови, каде што протоците се мали, а ранливоста на природниот терен и екосистемите многу голема. Уште повеќе, ако се има предвид ниската еколошка свест за имплементација на мерките за заштита и реставрација на речните корита и нивните сливови, може да се констатира потребата од преиспитување на можните локации за изградба на мали ХЕЦ и зајакнување на контролата за издавање на концесии“. (стр.77)
- „При изработката на Програмата за спроведување на Стратегијата за развој на енергетиката на Република Северна Македонија до 2040 година се препорачува при изборот на конкретни проекти да се изостават националните заштитени подрачја, како и подрачјата предложени за заштита (национална мрежа на заштитени подрачја, Емералд, Натура 2000).“ (стр. 136)

Во текстот се вели дека основна цел на ова законско решение е прогласување на дел од Шар Планина за заштитено подрачје од втора категорија - Национален парк, заради обезбедување на заштита на исклучителните природни убавини и вредности, разновидноста и богатството на

биодиверзитетот, геодиверзитетот, хидролошките карактеристики, пејзажните, пределните и други вредности, како добра од јавен интерес.

Доколку основната цел на овој е закон заштитата на Шар Планина како национален парк поради особените вредности и доколку предлагачот на законот стои на ставот дека природните добра се добра од јавен интерес, не смее да дозволува продолжување на постапките за изградбата на хидроелектрани во склоп на идниот национален парк.

Не може да биде поголем јавен интерес изградбата на приватни инвестициски зафати со кои освен што се отежнува или оневозможува животот на локалното население, битно се нарушуваат изгледот, биолошките, морфолошките и пејзажните карактеристики. Не може да се категоризираат како јавен интерес инвестициски зафати што претставуваат закана за биодиверзитетот на конкретното подрачје, загрозување на опстанокот на растителниот и на животинскиот свет, а згора на тоа нивната профитабилност да е економски неоправдано овозможена со субвенции со пари од граѓаните.

Дури и во самата Студија за валоризација, на 350 стр. во делот 8.2 Препораки за управување со природните ресурси е експлицитно наведено следново:

„Заради зачувување на исклучителните природни вредности во идниот национален парк, но и економскиот развој на подрачјето и државата, при зонирањето беа земени предвид сите изградени МХЕ и оние за кои се склучени договори за концесија и издадена дозвола за градење, освен една МХЕ, на река Мазрача која се наоѓа во зоната за активно управување и уште една МХЕ која се наоѓа во зоната за строга заштита. Последната е лоцирана во предлог зоната за строга заштита, на околу 2,300 m н.в. на река Пена, а заради исклучителните природни вредности и геолошки карактеристики на теренот, како и влијанијата што ваквата градба може да ја предизвика врз нив (не исклучувајќи ги и опасностите врз самата инвестиција, предизвикани од можните геолошки промени и интервенции на теренот), строго се препорачува да се запрат сите планирани активности. За сите останати МХЕ, планирани и оние за кои сè уште не е издадена дозвола за градење, предлагаме да бидат стопирани постапките, со цел да се зачува природното богатство на идниот национален парк, а истовремено да се обезбедат можности за развој на одржливи форми на туризам, каде природата е најважниот елемент. Исто така, препорачуваме, за сите МХЕ, кои ќе продолжат да функционираат во идното заштитено подрачје, да се преиспита влијанието врз заштитеното подрачје и доколку се оцени дека истите имаат значително влијание, со последици по основните природни карактеристики на заштитеното подрачје, да не се продолжува договорот за концесија (по исполнување на веќе определениот рок на траење на издадената концесија)“.

Во Нацрт-законот зонирањето на националниот парк е скроено за да го овозможи постоењето на актуелните МХЕ-и, но и да остави простор за планирани, а моментално неизградени. Со такво зонирање е занемарен принципот на заштита и неточно е проценета економската придобивка од МХЕ-и. Следствено, зонирањето во Нацрт-законот е потребно да се коригира и да се ревидира во согласност со научно издржани критериуми.

Врз основа на сето претходноизнесено, јас како граѓанин на оваа земја, во чие име законодавецот го носи законот за заштита на дел од Шар Планина како национален парк, барам:

- 1. Ревизија на Нацрт-извештајот за влијание врз животната средина, со цел истиот да биде усогласен со Упатството (член 12, став 2), односно да ги содржи законски обврзните 3 можни решенија. Барам, како трета алтернатива на Законот, да се**

разгледа верзија која не содржи членови кои овозможуваат изградба на нови хидроелектрани на територијата на идното заштитено подрачје.

2. Итно да се запре изградбата на сите хидроелектрани, да се одземат сите дозволи дадени на концесионерите и да се раскинат договорите за концесија. Исто така, барам онаму каде што веќе е започната изградбата на објектите - мали хидроелектрани како и на помошните објекти – цевководи, темели и пристапни патишта, да им се наложи на концесионерите да ги вратат во првобитна состојба со цел остварување на главната цел на законот, а тоа е заштита на природата на Шар Планина.
3. Министерот за животна средина и просторно планирање, во согласност со член 67 од Законот за заштита на природата да го стави идното заштитено подрачје – Национален парк Шар Планина во режим на привремена заштита, а Нацрт-законот да се ревидира целосно, со цел истиот да овозможи спроведување (а не спречување) на Законот за заштита на природата и исполнување на препораките од СОВЖС Извештајот за Енергетската стратегија.

Одговорното управување со природните ресурси ќе ни ги зголеми шансите за преживување на Земјата. Со нерационални, себични и спротивни на науката политики, Земјата нема да ја уништиме. Единствено ќе ги уништиме условите за преживување на човечкиот вид на неа.

Со почит и искрена загриженост,